

DU0209 Křesťanská ikonografie

Mgr. Miriam Kolářová

Amálie Bulandrová, 400176

Barbora Šustrová, 442301

28. 10. 2014

Jan Křtitel

- → Jan Předchůdce (*Prodromos*), poslední a největší z proroků (*Mt 11,12 – 13*)
- Syn kněze Zachariáše a Alžběty → narození zvěstováno archandělem Gabrielem
 - Alžběta 5 měsíců skrývala své těhotenství – když byla v 6., navštívila ji Panna Marie, která nedávno počala z Ducha svatého = **Scéna Navštívení Panny Marie/ *Visitatio Mariae*** – ve výtvarném umění již od 6. st
 - Zachariáš zvěstování nevěřil – potrestán němotou až do Janova narození/ Janovy obřízky
- Jan se narodil o 6 měsíců dříve než Kristus
 - časté zobrazení Zachariáše a Alžběty jako starých rodičů s malým Janem Křtitelem hrajícím si s beránkem
- Jan žil od mládí jako asketa (asketický=odříkavý, zdrženlivý, na sebe přísný) na poušti – „*Měl na sobě oděv z velbloudí srsti a kolem boků kožený pás, živil se kobyilkami a medem divokých včel*“ (*Mt 1,4*)
 - na poušti až do svého prvního veřejného vystoupení - *Mt 3,1 – 12/ L 3,1n: „V patnáctém roce vlády císaře Tiberia, když Pontius Pilát spravoval Judsko a v Galileji vládl Herodes, začal Jan kázat v judské poušti a v okolí Jordánu“*
- kázal pokání, používaje slov proroka Izaiáše: „*Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Pánu!*“ (*Lk 3,4*)
 - vyzýval lidi k pokání a k tomu, aby se dali od něho pokřtít → poukazyval na Krista, který bude křtít Duchem svatým
- Křtil v údolí řeky Jordán, Ježíše označil za „**Božího beránka**“ - na jeho žádost jej v řece také pokřtil – přitom viděl sestupovat z nebe na Ježíše Ducha svatého v podobě holubice
 - (*Mt 3,13 – 17, Mk 1,9 – 11, L 3,21, J1,19 – 34*): *Když byl Ježíš pokřtěn a vystoupil z vody, otevřela se nebesa a on spatřil Ducha Božího, jak sestupuje v podobě holubice a přichází na něj. A z nebes zazněl hlas: „Toto je můj milovaný syn, jehož jsem si vyvolil“*
- Kristus o Janovi řekl, že je více než prorok: „*mezi narozenými ze ženy není nikdo větší, než Jan*“ (*Lk 7,28*)
- Jan napomínal krále Heroda Antipu pro cizoložný poměr k Herodiadě – uvězněn - na oslavě Herodových narozenin tančila Salome, Herodiadina dcera – král ji za tanec přislíbil vše - na popud matky si vyžádala Janovu hlavu – Herodes jej nechal popravít
 - rozšíření motivu mísy s hlavou sv. Jana Křtitele = byzantská legenda o nalezení jeho relikvií (císař Julián Apostata nechal ostatky sv. Jana Křtitele vykopat a spálit, ale část jich objevili mniši a předali johanitům)

Cykly zabývající se jednotlivými etapami Janova života:

1. Janovo dětství – zprávy v apokryfních evangeliích – hl. Jakubovo protoevangelium (zvěstování narození Zachariášovi, jeho stížení němotou, narození a pojmenování Jana, útěk Alžběty se synem, zavraždění Zachariáše, Janovo rozloučení a odchod do pouště)
2. Kázání a křest - Janovo kázání na poušti jako paralela Ježíšova kázání na hoře

JK jako praotec poustevnictví – vousem prorostlá tvář, dlouhé vlasy, oblečen do šatů z velbloudí srsti a kolem boků má kožený pás, v ruce medailon (agnusek) s vyobrazením Beránka Božího, někdy má také beránka u nohou a v ruce hůl zakončenou křížem, kterou ovíjí páska s nápisem „Agnus Dei“

- v byzantském umění je sv. Jan Křtitel zobrazován jako posel Boží s křídly
- od raného středověku vystupuje na vyobrazeních sv. Jan Křtitel společně se Sv. Janem Evangelistou = typologický vztah Starého a Nového zákona
- Postava sv. Jana Křtitele se objevuje pod křížem společně s biblickými účastníky Kristova ukřižování - na vyobrazeních Posledního soudu vystupují sv. Jan Křtitel a Panna Maria jako hlavní přímluvcí

Vyobrazení:

- hubený, asketický muž s dlouhými vlasy a vousy – oblečen ve zvířecí kůži či v kožešinovém šatu - někdy drží pláštěv medu, achát
- dlouhý a tenký kříž z rákosu, hůl s křížem a pásku s nápisem: „Ecce Agnus Dei“ (Ejhle Beránek Boží)
- mušle s vodou, utátá hlava na míse (tzv. Janova miska = příběh a dílo JK zde symbolicky → vyobrazením či plastickým znázorněním mísy s Janovou hlavou)
- beránek (vedle něj, ukazuje na něj, drží jej v rukou nebo na knize, hraje si s ním)
- dvě velká křídla jako zvěstovatel Krista (v byzantském umění jako archanděl Gabriel: „Hle, pošlu svého anděla, aby mi připravil cestu“ Mal. 3,1)
- zatátá sekyra (jeho kázání – „Sekera je již přiložena ke kořenu stromů.“ Mt 3,10) - téměř ve všech byzantských znázorněních Křtitele
- jako klečící dítě v Alžbětině lůně (při navštívení Panny Marie)/ jako malý chlapec si hraje s Ježíškem sedícím na klíně P. Marie
- modlí se v samotě na poušti / káže zástupu lidí (páska s nápisem: „Vox clamanti in deserto – Hlas volajícího na poušti“)
- ukazuje na přicházejícího Ježíše – nápis: „Ecce Agnus Dei“ (Ejhle, Beránek Boží)
- křtí Ježíše v Jordánu/ ve vězení/ voják mu stíná hlavu
- Herodes sedí se společností u bohaté hostiny a kat mu přináší Janovu hlavu na míse
- císař Julián Apostata dává spálit Janovy ostatky
- se sv. Ivanem

Patron: děti, pastýři, kožešníci, koželuhové, tkalci, krejčí, johanité, karmelitáni, berani a ovce, krční nemoci, Malta, Burgundsko, Provence, Francie,

Svátky: 24. 6 (narození), 29. 8 (umučení) - na Východě: 8. 5 a 23.9 početí

Atributy: mísa s jeho useknutou hlavou, kalich (Jezulátko jako živoucí hostie) - na západě nejčastěji medailon s beránkem, nesoucím kříž, který spočívá na knize nebo prolévá svou krev do kalicha (nebo kříž s nápisem z J 1, 29.) Janova úloha posla a zvěstovatele bývá zdůrazněna nápadně pozdviženým ukazovákem, takže jeho postoj často upomíná na archanděla Gabriela na obrazech zvěstování Marii.

Literatura:

- HALL, James. Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění. Vyd. 2., v Pasece 1. Praha: Paseka, 2008, 517 s. ISBN 9788071859024.
- LURKER, Manfred. Slovník biblických obrazů a symbolů. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1999, 365 s. ISBN 8070212543.

- ROYT, Jan. Slovník biblické ikonografie. Vyd. 1. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2006, 342 s. ISBN 8024609630.
- RULÍŠEK, Hynek. Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie. 2., upr. vyd. České Budějovice: Karmášek, 2006, ca 500 s. ISBN 8023974343.
- RYWIKOVÁ, Daniela. Úvod do křesťanské ikonografie. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006, 130 s. ISBN 8073682516.